

Analysis of International Students' Issues and Expectations of Iranian Higher Education in the Corona Crisis

Mahtab Pouratashi¹, Asghar Zamani²

1. Corresponding Author. Faculty member of Higher Education Research and Planning Institute, Email: mah.pouratashi@gmail.com

2. Faculty member of Higher Education Research and Planning Institute, Email: ofogh557@yahoo.com

---

Article Info

ABSTRACT

Article Type:
Research Article

Received:

2020/11/04

Revised:

2021/03/04

Accepted:

2021/03/07

Objective: The purpose of this study was to investigate the issues and expectations of international students from Iranian higher education in the Corona crisis.

Methods: The research is applied in terms of purpose and has been implemented with a qualitative perspective. One hundred and two international students studying in Iran participated in this study and answered open-ended and closed-ended questions. Content analysis method was conducted to analyze the data.

Results: The findings of the study, based on coding and categorization, showed that the most important concerns of international students in the corona crisis can be classified into four categories: educational, research, economic, and family personal. In addition, the expectations of the respondents from the university were classified into three categories: communication-information, education, and support.

Conclusion: The Corona era, along with all the concerns, provides a valuable opportunity to identify and meet the expectations of international students and increase their satisfaction, to attract more international students in the post-Corona era. Accordingly, the findings of this study are useful and practical for universities that seek to attract more international students.

Keywords: *Coronavirus, Higher Education, International Student, Expectations, Policy Making*

Cite this article: Pouratashi, Zamani. (2021). Analysis of International Students' Issues and Expectations of Iranian Higher Education in the Corona Crisis. *Higher Education Letter*, 14 (54): pages 19-36.

© The Author(s).

Publisher: Institute for Research & Planning in Higher Education & National Organization of Educational Testing

---

واکاوی مسائل و انتظارات دانشجویان بین‌المللی از آموزش عالی ایران در بحران کرونا

مهتاب پورآتشلی^۱، اصغر زمانی^۲

۱. نویسنده مسئول، عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ایران

۲. عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:	هدف:
مقاله پژوهشی	این مطالعه با هدف واکاوی مسائل و انتظارات دانشجویان بین‌المللی از آموزش عالی ایران در بحران کرونا صورت گرفت.
دریافت:	روش پژوهش: پژوهش از لحاظ هدف کاربردی است و با دیدمان کیفی اجرا شده است. تعداد ۱۰۲ تن از دانشجویان بین‌المللی شاغل به تحصیل در ایران در این مطالعه مشارکت کردند و به پرسش‌های بسته‌پاسخ و بازپاسخ جواب دادند. برای تحلیل اطلاعات گردآوری شده از روش تحلیل محتوا استفاده شد.
۹۹/۰۸/۱۴	یافته‌ها: یافته‌های مطالعه، بر اساس کدگذاری و مقوله‌بندی، نشان داد مهم‌ترین نگرانی‌های دانشجویان بین‌المللی در بحران کرونا را می‌توان در چهار مقوله: آموزشی، پژوهشی، اقتصادی، شخصی-خانوادگی دسته‌بندی کرد. افزون بر این، انتظارات این گروه دانشجویان از دانشگاه محل تحصیل در سه مقوله ارتباطی-اطلاع‌رسانی، تحصیلی، و حمایتی طبقه‌بندی شد.
اصلاح:	نتیجه‌گیری: عصر کرونا در کنار تمام دغدغه‌ها، این فرصت گرانبه‌ای را در اختیار قرار می‌دهد تا با شناسایی و برآوردن انتظارات دانشجویان بین‌المللی و افزایش رضایتمندی آنان، زمینه جذب تعداد بیشتری دانشجوی بین‌المللی را در عصر پساکرونا فراهم کرد. بر این اساس، یافته‌های این مطالعه برای دانشگاه‌هایی که در صدد جذب تعداد بیشتری دانشجوی بین‌المللی هستند، مفید و کاربردی است.
۹۹/۱۲/۱۴	
پذیرش:	
۹۹/۱۲/۱۷	

واژگان کلیدی: کروناویروس، آموزش عالی، دانشجوی بین‌المللی، انتظارات، سیاست‌گذاری

استناد: پورآتشلی، زمانی. (۱۴۰۰). واکاوی مسائل و انتظارات دانشجویان بین‌المللی از آموزش عالی ایران در بحران کرونا.

نامه آموزش عالی ۱۴ (۵۳)، صفحه ۱۹-۳۶

ناشر: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و سازمان سنجش آموزش کشور © نویسندگان.

مقدمه

در اواخر سال ۲۰۱۹ میلادی، مواردی غیرمعمول در خصوص ذات‌الریه^۱ در ووهان^۲ چین گزارش شد و تحقیقاتی در مورد این بیماری و کنترل آن صورت گرفت. این بیماری که عامل آن یک ویروس به نام «کروناویروس نوین-۲۰۱۹»^۳ است، با عنوان کووید-۱۹^۴ شناخته می‌شود. ویروس کرونا به بسیاری از کشورهای جهان راه یافته است و نه تنها بخش بهداشت کشورهای مختلف را تحت تأثیر خود قرار داده است؛ بلکه صنعت، کشاورزی و خدمات نیز از آن متأثر شده و به تعطیلی موقت بسیاری از مشاغل منجر شده است. پس از افزایش موارد ابتلا و گسترش جهانی این ویروس، سازمان بهداشت جهانی در تاریخ ۳۰ ژانویه ۲۰۲۰ با انتشار بیانیه‌ای، شیوع کروناویروس جدید را ششمین عامل وضعیت اضطراری بهداشت عمومی در سرتاسر جهان اعلام کرد که تهدیدی نه‌فقط برای چین، بلکه برای تمام کشورها به شمار می‌رود (توکلی و همکاران، ۱۳۹۸). در پی شیوع بیماری کووید-۱۹ و تحت تأثیر قرار گرفتن بخش‌ها و مراکز دولتی و غیردولتی، بخش آموزش هم تحت تأثیر قرار گرفت و مراکز آموزشی مختلف از قبیل دانشگاه‌های کشورهای درگیر کروناویروس به حالت نیمه‌تعطیل و تعطیل درآمدند. در کشور ما نیز همچون بسیاری کشورهای دیگر، دانشگاه‌ها از اولین مراکزی بودند که در نتیجه این اتفاق نیمه‌تعطیل شدند. اما مسئولان دانشگاه‌ها تلاش کردند تا با تدابیر مختلف، اقدامات مناسب را همسو با مسئله ایجاد شده به انجام برسانند و عملکرد آموزشی و پژوهشی و خدمات‌رسانی موقفی داشته باشند. این امر برای بقای دانشگاه و حفظ رقابت در دنیای امروزی ضروری است. از جمله تدابیر دانشگاه‌ها، کاهش حضور کارمندان اداری و انجام حداکثری امور از طریق دورکاری و نیز، فراهم کردن شرایط و زیرساخت‌های آموزش‌های مجازی و آنلاین بود. نتایج مطالعه مؤسسه کیواس. (QS) طی این بحران، نشان‌دهنده آن بود که مؤسسات پاسخگوی پیمایش اقدامات زیر را برای سازگاری با شرایط جدید صورت داده‌اند: ارائه برخی درس‌های برنامه‌ریزی شده به شیوه آنلاین (۵۰ درصد)، به تعویق انداختن تاریخ آغاز برخی از دوره‌های آموزشی تا ترم بعد (۱۹ درصد)، تعویق مهلت درخواست پذیرش برای دوره پذیرش بعدی در دانشگاه (۱۷ درصد)، تغییر مهلت قبول درخواست پذیرش برای ترم بعد (۱۶ درصد)، تعویق برخی پذیرش‌های سال ۲۰۲۰ تا سال ۲۰۲۱ (۱۳ درصد)، آغاز برگزاری امتحانات زبان انگلیسی (۸ درصد) و گنجانیدن دوره‌های زبان انگلیسی پیش‌ترم فشرده در برنامه مدرک اصلی (۲ درصد) (کواکوارلی سیمونز^۵، ۲۰۲۰). گزیده‌ای از فعالیت‌های برخی دانشگاه‌ها در مواجهه با بحران کرونا به شرح زیر است:

در آمریکا، دانشگاه هاروارد اعلام کرد که تمام کلاس‌های دانشگاه تا اطلاع بعدی به صورت مجازی برگزار می‌شود. همچنین، اعلام کرد دانشجویان می‌توانند محیط دانشگاه را ترک کنند در خوابگاه‌های خود از آموزش‌های مجازی استفاده کنند (رضایی، ۱۳۹۹). دانشگاه جان‌هاپکینز^۶ اعلام کرد اگرچه دانشگاه تعطیل نیست، اما دورکاری اولویت مهم و گزینه

1. pneumonia
2. Wuhan City
3. Novel Coronavirus (2019-nCoV)
4. COVID-19
5. Quacquarelli Symonds
6. John Hopkins University

اول برای حداکثر کارکنان ممکن است تا به دستور «ماندن در خانه» عمل شود. کارکنان هنگامی فقط برای انجام کار ضروری در دانشگاه حاضر می‌شوند. دسترسی به تمام ساختمان‌های دانشگاه محدود شده است - ساختمان‌ها قفل شده‌اند و برای ورود به آن نیاز به کارت کلید است. از جمله اقدامات دانشگاه در حوزه پژوهش چنین است: تمام پژوهش‌های درون دانشگاهی تنها به فعالیت‌های ضروری محدود می‌شود. فعالیت‌های پژوهشی آزمایشگاهی غیر مهم تا اطلاع ثانوی به حالت تعلیق درآمدند. سفرهای بین‌المللی و داخلی غیرضروری نیز به حالت تعلیق درآمده است (دانشگاه جان‌هاپکینز، ۲۰۲۰).

در انگلستان، دانشگاه آکسفورد^۱ برای حفظ ایمنی اعضای دانشگاه، اقدامات چندگانه‌ای به صورت زیر به انجام رسانده است: در صورت امکان، کارمندان به صورت دور کاری فعالیت‌های خود را ادامه دادند.

از دانشجویان خواسته شد که دانشگاه را ترک کنند، مگر اینکه دلیل قانع‌کننده‌ای برای حضور در دانشگاه داشته باشند. همه کتابخانه‌ها و موزه‌ها بسته شدند و پژوهشگران و دانشجویان نیز دسترسی فیزیکی به این مجموعه ندارند. با این حال، طیف گسترده‌ای از منابع به صورت آنلاین در دسترس قرار گرفته است.

استفاده از فناوری برای تشکیل جلسات، تدریس و یادگیری تشویق شد (دانشگاه آکسفورد، ۲۰۲۰).

دانشگاه‌های چین در پاسخ به شیوع ویروس کرونا، دانشگاه‌ها را تعطیل کردند. دانشگاه‌ها، مانند دانشگاه ژجیانگ^۲، تدریس و آموزش را به صورت آنلاین برگزار کردند. در دانشگاه ژجیانگ آموزش‌های آنلاین برای تمام دانشجویان دانشگاه، شامل دانشجویان ملی و بین‌المللی، برگزار و بسیاری از دوره‌ها برای متقاضیان در سراسر جهان ارائه شد (انجمن اقتصاد جهانی^۳، ۲۰۲۰).

در ژاپن، دانشگاه توکیو^۴ فهرست محدودیت‌های فعالیت دانشگاهی برای جلوگیری از انتشار بیماری کرونا را در ۵ سطح ارائه داده است و محدودیت‌ها در بخش آموزش و پژوهش به شرح زیر است:

سطح ۰ (فعالیت‌های معمول).

سطح ۰/۵ (محدودیت‌های حداقل): (پژوهش) با حداکثر توجه لازم برای جلوگیری از شیوع ویروس مجاز است. (آموزش) با در نظر گرفتن حداکثر توجه برای جلوگیری از شیوع ویروس، کلاس‌ها بیشتر به صورت آنلاین برگزار می‌شوند. تعداد کلاس‌های حضوری، سمینارها و آموزش‌ها محدود خواهد بود.

سطح ۱ (محدودیت‌های جزئی): فعالیت‌های پژوهشی را می‌توان ادامه داد؛ با این حال، در حالی که نهایت دقت برای جلوگیری از شیوع ویروس انجام می‌گیرد؛ دانشجویان، پژوهشگران و کارمندان تحقیقات (کارکنان آزمایشگاه) باید مدت‌زمان ماندن در محل را کاهش داده و در صورت امکان، دور کاری را نیز در نظر بگیرند. (آموزش) فقط کلاس‌های آنلاین.

سطح ۲ (محدودیت‌های شدید): (فعالیت‌های پژوهشی) برای ادامه آزمایش و تحقیق در حال انجام، فقط حداقل تعداد

1. University of Oxford
2. Zhejiang University
3. World Economic Forum
4. The University of Tokyo

کارمندان آزمایشگاه لازم برای ورود به آزمایشگاه‌ها مجاز هستند. کارمندان در آزمایشگاه‌ها میزان مدت‌زمان ماندن در محل را کاهش دهند و سایر کارمندان باید از خانه کار کنند. (آموزش) فقط کلاس‌های آنلاین.

سطح ۳ (محدودیت‌های حداکثر): (پژوهش) کارکنان و پژوهشگران زیر (بسته به شرایط، ممکن است برای دانشجویان و پژوهشگران نیز اعمال شود) مجاز به ورود به آزمایشگاه‌های خود هستند. (۱) پژوهشگرانی که در حال حاضر در حال انجام آزمایش‌های بلندمدت هستند و در صورت متوقف شدن ضرر قابل توجهی را در تحقیقات خود تجربه می‌کنند؛ (۲) پژوهشگرانی که در حال اتمام یا متوقف کردن آزمایش‌های در حال انجام هستند؛ (۳) پژوهشگرانی که برای مراقبت از موجودات زنده، پر کردن نیتروژن مایع، انجام تعمیر و نگهداری برای حفظ مواد تحقیقاتی مانند تعمیر فریزرها یا انجام تعمیر و نگهداری سرورها وارد آزمایشگاه‌ها می‌شوند. (آموزش) فقط کلاس‌های آنلاین.

سطح ۴ (تمامی فعالیت‌های دانشگاه به حالت تعلیق درمی‌آید): (پژوهش) به‌منظور حفظ سطح حداقلی کارکردهای دانشگاه، پژوهشگران ممکن است فقط برای مواردی مانند مراقبت از موجودات زنده، پر کردن نیتروژن مایع، تعمیر فریزرها یا انجام تعمیر و نگهداری سرورها با مجوز از رئیس دپارتمان یا سایر نمایندگان سازمانی وارد آزمایشگاه‌ها شوند. (آموزش) فقط کلاس‌های آنلاین (دانشگاه توکیو، ۲۰۲۰).

از جمله فعالیت‌هایی که در دانشگاه‌های ایران در بحران کرونا صورت گرفت: تکمیل زیرساخت‌های آموزش مجازی برای ارائه آموزش‌های دانشگاهی به‌صورت مجازی بود. همچنین، برگزاری کارگاه آموزشی برای آشنایی اعضای هیئت علمی با سیستم ادوبی کانکت^۱ برای تدریس، راه‌اندازی سیستم پشتیبانی آنلاین، پاسخگویی به ابهامات و پرسش‌های دانشجویان درباره وضعیت تحصیلی آنان، تهیه دستورالعمل دفاع مجازی دانشجویان و تدوین شیوه‌نامه روش‌های ارزشیابی دانشجویان بود (دانشگاه شیراز، ۱۳۹۹). به‌طور کلی، اگرچه بحران کرونا، مشکلات زیادی بر تمام شاخص‌های جامعه تحمیل کرد، اما به شکوفایی برخی قابلیت‌ها در کشور منجر شد که از جمله آن، می‌توان به فراگیر شدن و رونق یافتن آموزش مجازی در سراسر کشور اشاره کرد (غفوری‌فرد، ۱۳۹۹).

جمع‌بندی اقدامات صورت گرفته در دانشگاه‌های ایرانی و خارجی در بحران کرونا، به‌صورت جدول (۱) ارائه شده است.

جدول (۱) جمع‌بندی از اقدامات دانشگاه‌ها در مواجهه با بحران کرونا

حوزه	اقدامات
آموزش	تدریس و آموزش به صورت مجازی، به شیوه آنلاین و آفلاین تکمیل زیرساخت‌های آموزش مجازی امکان حذف ترم بدون احتساب در سنوات، در برخی دانشگاه‌ها برگزاری کارگاه آموزشی برای آشنایی اعضای هیئت علمی با سیستم‌های آموزش مجازی
پژوهش	محدود شدن پژوهش‌های درون دانشگاهی به فعالیت‌های ضروری و ویژه در اختیار گذاردن کتاب‌ها و منابع اطلاعاتی به صورت آنلاین اجرای پژوهش‌های مرتبط در حوزه بیماری کووید-۱۹
رهبری و مدیریت	تدوین دستورالعمل‌های پیشنهادی برای پیشگیری از ابتلا به بیماری کووید ۱۹ استفاده از فناوری برای تشکیل جلسات سطح‌بندی محدودیت‌های فعالیت‌های دانشگاهی پاسخگویی به ابهامات و پرسش‌های دانشجویان درباره وضعیت تحصیلی آنان
مسئولیت اجتماعی	ارائه توصیه‌های بهداشتی در وب‌سایت دانشگاه تعریف نظام دورکاری و تدوین شرایط حضور و دورکاری کارکنان حاضر نشدن دانشجویان در دانشگاه، به استثنای شرایط خاص
امور بین‌المللی	برگزاری وینارهای بین‌المللی حفظ ارتباطات با دانشجویان بین‌المللی و ارائه راهنمایی‌های لازم به آنها تعلیق سفرهای بین‌المللی تعویق برخی پذیرش‌های سال ۲۰۲۰ تا سال ۲۰۲۱

در مجموع، آموزش عالی همواره و به‌ویژه در بحران کرونا، مسئولیت‌سنگینی بر دوش دارد؛ به جهاتی مانند علم‌آموزی، علم‌ورزی، میراث دانش بشری و ایرانی، آموزش و یادگیری در سطوح عالی، تحقیقات و فناوری و کار ویژه دانشی. آموزش عالی در قبال ذی‌نفعان درونی خود مانند دانشجویان، اعضای هیئت علمی، کارکنان، مدیریت، سازمان‌ها، تجهیزات و سرمایه‌ها مسئول است و باید پاسخگویی اجتماعی متعهدانه به ذی‌نفعان بیرونی داشته باشد (فراستخواه، ۱۳۹۹).

از سوی دیگر، بین‌المللی شدن از مباحث مطرح در آموزش عالی کشورهای مختلف و ایران است. بین‌المللی شدن آموزش عالی و همکاری‌های علمی بین‌المللی به‌منزله پاسخی به فشارها و الگوهای جهانی شدن برای حفظ کارایی و بهره‌وری و رقابت در بازارهای جهانی آموزش عالی است (محسنی، ۱۳۹۶) و مزایای بی‌شماری به همراه دارد؛ از آن جمله: بهبود کیفیت آموزش، افزایش مهارت‌های ارتباطی بین فرهنگی، گسترش و تقویت پژوهش‌های علمی، فراهم شدن فرصت لازم برای جذب استادان و دانشجویان خارجی و پرورش شهروندان جهانی است (مهرعلیزاده و خبیر، ۱۳۹۷؛ دی‌ویت، ۲۰۰۲). امروزه، آموزش عالی بین‌المللی به‌عنوان سیاست توسعه آموزش عالی، نه تنها به‌مثابه نماد آموزش عالی معتبر، بلکه به کلان شاخص توسعه ملی مبدل

شده است (مهدی و بارانی، ۱۳۹۷). برنامه‌های بلندمدت جمهوری اسلامی ایران، از جمله نقشه جامع علمی کشور معطوف به رسیدن به هدف‌های منطقه‌ای و بین‌المللی است. در قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران نیز در بخش ۱۲، ماده ۶۴ و ماده ۶۶ به‌صراحت بر گسترش ارتباطات علمی با مراکز و نهادهای آموزشی و تحقیقاتی معتبر بین‌المللی تأکید شده است. برای بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران باید به عنصرهای اصلی بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها مانند محیط آموزشی، زیرساخت‌ها، برنامه‌های آموزشی و درسی توجه شود. بر این اساس، موانع بین‌المللی شدن آموزش عالی را می‌توان در ابعاد فرهنگی، روش تدریس و محتوا، انسانی، ساختاری و تجهیزاتی دسته‌بندی کرد (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۴). نداشتن اولویت رویکرد بین فرهنگی در برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، تدریس نکردن درس‌ها به یک زبان بین‌المللی، نبود کفایت لازم در ساختار سازمانی دانشگاه، نداشتن منابع مالی و قوانین حمایتی و ضعف مهارت زبانی استادان ایرانی در اجرا و نگارش پژوهش‌های مشترک بین‌المللی از جمله مهم‌ترین موانع بین‌المللی شدن دانشگاه‌هاست (فیروزجانیان و خورسندی طاسکوه، ۱۳۹۷). یکی از رویکردهای اصلی همکاری‌های بین‌المللی آموزش عالی، جذب دانشجوی بین‌المللی است. دانشجویان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ذی‌نفعان فرایند آموزشی، گروهی هستند که بخش عمده برنامه‌ریزی و بودجه هر کشور را به خود اختصاص می‌دهند. برای جذب دانشجویان بین‌المللی، اعضای هیئت علمی، مدیران، زیرساخت‌های سخت و نرم، کارکنان دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، اهمیت تعیین‌کننده دارند (مهدی و بارانی، ۱۳۹۷). بنابراین، اهمیت بین‌المللی سازی آموزش عالی و جذب دانشجویان بین‌المللی، ضرورت این موضوع را آشکار می‌سازد که مسئولان ذی‌ربط از وضع موجود به‌خوبی آگاهی یابند تا بتوانند در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌ها برای جذب بیشتر دانشجویان بین‌المللی برنامه‌ریزی‌های اثربخش‌تری صورت دهند. یمینی‌دوزی سرخابی و تیموری (۱۳۹۴) نیز به ضرورت این موضوع اشاره کرده‌اند. بررسی و شناسایی نیازها و مشکلات دانشجویان خارجی در کشور و برطرف کردن کاستی‌ها سبب خرسند نگه داشتن دانشجویان خارجی می‌شود (یمینی‌دوزی سرخابی و تیموری، ۱۳۹۴).

نکته مهم بر اساس آنچه بیان شد این است که مسئله کرونا تمامی ذی‌نفعان آموزش عالی و کلیت نظام‌های دانشگاهی را تحت تأثیر قرار داده است؛ حتی اگر این موضوع به نحو یکسان نبوده باشد. بنابراین، مسئله از آنجایی زاده می‌شود که در این بین، دانشجویان بین‌المللی نیز به‌عنوان بخش اندک در مقیاس سایر ذی‌نفعان آموزش عالی، اما گروهی بسیار مهم، تحت تأثیر این بحران قرار گرفته‌اند و این مهم با توجه به سیاست‌های بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها و جذب دانشجویان بین‌المللی در نظام آموزش عالی بسیار مهم و قابل بررسی از ابعاد مختلف است. مطالعه کیو.اس. در خصوص تأثیر ویروس کرونا بر برنامه‌های تحصیلی دانشجویان بین‌المللی آینده نشان داد، در حدود نیمی از پاسخگویان تعویق ورود به دانشگاه در سال بعد را بیان داشتند. ۱۳ درصد تصمیم به تحصیل در کشور متفاوت و ۸ درصد نیز انصراف از تحصیل در خارج از کشور را بیان کردند. نظر دانشجویان بین‌المللی آینده در خصوص تغییر نحوه ارائه مواد آموزشی و افزایش آموزش آنلاین بدین صورت بود که ۴۲ درصد هیچ علاقه‌ای به تحصیل آنلاین نداشتند و ۵۸ درصد علاقه به تحصیل آنلاین را به دلیل محدودیت‌های ویروس کرونا ابراز کردند (کواکوارلی سیمونندز، ۲۰۲۰).

با توجه به آنچه ذکر شد؛ لازم است دانشگاه‌ها با بررسی‌های عمیق و گسترده، به‌ویژه در عصر کرونا، به وضعیت موجود دانشجویان بین‌المللی پی ببرند و با برطرف کردن کاستی‌ها و برآوردن انتظارات این گروه از آموزش عالی، زمینه را برای افزایش رضایت آنها فراهم کنند. این مسئله سبب خواهد شد تا در عصر پساکرونا، زمینه جذب تعداد بیشتری دانشجوی بین‌المللی برای رسیدن به تعداد هدف دانشجوی بین‌المللی در برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و جذب تعداد بیشتری دانشجوی بین‌المللی در سال‌های آینده فراهم شود. با توجه به در نظر گرفتن اهمیت این موضوع که نباید در چنین شرایط بحرانی از دانشجویان بین‌المللی غافل شد؛ هدف از اجرای این پژوهش، بررسی چالش‌ها و نگرانی‌های دانشجویان بین‌الملل در عصر کرونا و همچنین، انتظارات این گروه دانشجویی از دانشگاه محل تحصیلشان است تا بتوان بر اساس نتایج به دست آمده سیاست‌گذاری‌های مقتضی اتخاذ شود.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر ماهیت، از نوع پژوهش‌های کیفی و از نظر هدف، کاربردی است. گروه هدف این پژوهش را دانشجویان بین‌المللی مشغول به تحصیل در ایران تشکیل دادند. ابزار اصلی برای گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته بوده است. بر این اساس، پرسشنامه‌ای، دارای پرسش‌های بازپاسخ در خصوص چالش‌ها و نگرانی‌های دانشجویان در بحران کرونا و انتظارات ایشان از دانشگاهشان، تهیه و به شیوه در دسترس برای تعدادی از دانشجویان بین‌الملل ارسال شد و از آنها خواسته شد تا پرسشنامه را برای تکمیل، در اختیار دیگر دانشجویان بین‌المللی شاغل به تحصیل در ایران قرار دهند. بر این اساس، تعداد ۱۰۲ پرسشنامه ف تکمیل و بازگردانده شد.

پس از گردآوری داده‌ها و در فرایند تحلیل داده‌ها، از تحلیل محتوا استفاده شد. بر این اساس، با کدگذاری پرسش‌های بازپاسخ، مفاهیم شناسایی شده و مقوله‌بندی صورت گرفت. بدین منظور، متن پاسخ‌ها مورد مطالعه قرار گرفت و کدها در قالب کلمه‌ها و مفاهیم مشخص شدند. برای محاسبه روایی از روش بررسی همکار استفاده شد و برای محاسبه پایایی کدگذاری‌های انجام گرفته، از روش پایایی توافق بین دو کدگذار استفاده شد. در بخش دیگر تحلیل داده‌ها، با استفاده از آمار توصیفی فراوانی و درصد، داده‌ها تحلیل شدند. برای این امر از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های جمعیت‌شناسی نشان داد ۳۶/۳ درصد پاسخگویان دانشجوی مقطع کارشناسی و ۶۳/۷ درصد دانشجوی تحصیلات تکمیلی بودند. ۷۲/۵ درصد پاسخگویان را مردان و ۲۷/۵ درصد را زنان تشکیل دادند. از دانشجویان پرسیده شد که بر اساس تجربه‌ای که به دست آوردند، آیا علاقه‌ای به تحصیل آنلاین دارند یا خیر. نتایج نشان داد که از میان پاسخگویان، ۲۴/۵ درصد پاسخ بله، ۴۹ درصد پاسخ خیر، و ۲۶/۵ درصد پاسخ نمی‌دانم به این پرسش را بیان داشتند.

دو پرسش مهم که از دانشجویان بین‌الملل پرسیده شد در زمینه چالش و نگرانی ایشان در ایام شیوع کروناویروس و نیز

انتظارات آنها از دانشگاه محل تحصیلشان بود. در بخش نگرانی‌های دانشجویان بین‌الملل، بر اساس نظرات و انتظارات بیان شده توسط دانشجویان، کدها در چهار طبقه آموزشی، پژوهشی، اقتصادی، شخصی-خانوادگی دسته‌بندی شد. یکی از مواردی که دانشجویان به کرات به آن اشاره کردند، کیفیت آموزش‌های مجازی و آنلاین بود. عبارت *quality of online courses* در تعداد قابل توجهی از نظرات مشاهده شد.^۱ از نظر یکی از دانشجویان:

The online classes are not good enough because of the one way communication from the teachers. Most of the time students are not participating in the conversations during the class.^۲

از دیدگاه یکی دیگر از دانشجویان:

We're international student here that is also a difficult situation for us to understand the virtual classes properly because there is no physical contact with the professor سرعت اینترنت و قطع و وصل شدن شبکه از دیگر چالش و نگرانی‌های دانشجویان بین‌الملل بود که با عباراتی مانند *internet keeps connecting and disconnecting* و *internet weakness in my country* و *weak of internet* بیان شد. یکی از دانشجویان چنین اظهار داشت:

I do not have a good internet connection and I need many scientific sources to complete my scientific research.^۳

از دیگر نگرانی‌های دانشجویان در خصوص فعالیت‌های پژوهشی بود؛ که با عباراتی بیان شد، مانند: *Stopping the doctoral project in sensitive days and the last semester*، *Pressure due to not having enough time to complete the project*، *Stopping gathering research data*. یکی از دانشجویان نیز چنین بیان کرده است:

My primary research method is analytical and based on taking interviews from artists, regarding their art work and its individuality. Visiting arts universities to explore the art and its environment. Libraries to collect informative data from books, Art galleries and some meeting with galleries holders as well to know about the percentage of contemporary miniature exhibition. The problem that I am facing is, I need to travel to my country for

۱. به‌منظور امانت‌داری پاسخ‌های ارائه شده توسط دانشجویان، عین عبارات و جملات به زبان انگلیسی ارائه شده است.
 ۲. کلاس‌های برخط، به علت ارتباط یک‌سویه از سمت استادان، به اندازه کافی خوب نیستند. دانشجویان اکثراً مشارکتی در طول کلاس درس ندارند.
 ۳. ما دانشجویان بین‌المللی هستیم و شرایط دشواری برای ما است تا بتوانیم درک صحیحی از کلاس‌های مجازی داشته باشیم، چراکه ارتباط فیزیکی با استادان نداریم.
 ۴. اتصال اینترنت خوب ندارم، در حالی که برای تکمیل تحقیقات علمی خود به منابع علمی زیادی نیاز دارم.

research which is not possible now with this situation»^۱.

نگرانی‌های مالی و نگرانی‌های شخصی - خانوادگی هم از مواردی بود که توسط دانشجویان مطرح شد و در عبارات زیر تبلور یافت: "Avoidance of relatives and my country", "Heath", "Not controlling the virus", "country".

جدول (۲) نتایج مربوط به کدگذاری و مقوله‌های مرتبط با نگرانی‌های دانشجویان بین‌الملل را نشان می‌دهد.

جدول (۲) فراوانی مقوله‌های استخراج شده مرتبط با نگرانی‌های دانشجویان بین‌الملل

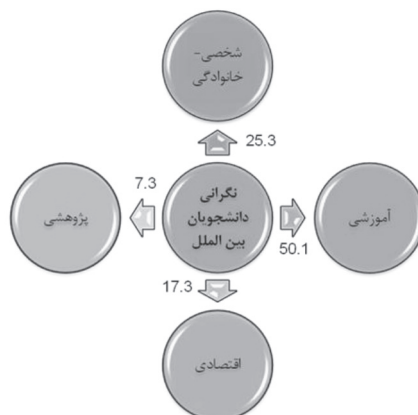
مقوله	کد	فراوانی	درصد
آموزشی	بلا تکلیفی در مورد امتحانات میان‌ترم و پایان‌ترم	۶۱	۲۱/۷
	بلا تکلیفی در مورد درس‌های عملی و آزمایشگاهی	۲۳	۸/۲
	دسترسی نداشتن به کتاب‌های درسی و موجود نبودن فایل الکترونیکی برخی کتاب‌ها	۱۱	۳/۹
	عدم یادگیری عمیق مطالب آموزشی	۳۹	۱۳/۹
	کیفیت پایین تدریس به شیوه مجازی (مانند قدرت بیان نامناسب برخی استادان و از روخوانی مطالب درسی)	۳۲	۱۱/۴
	سرعت پایین شبکه و قطع و وصل شدن مداوم	۲۷	۹/۶
	سختی یادگیری و درک مطلب برخی درس‌ها (مانند فیزیک و شیمی)	۲۲	۷/۸
	دسترسی نداشتن یا پاسخگو نبودن استادان به پرسش‌ها و اشکالات درسی	۱۹	۶/۸
	ارتباطات یک‌سویه از طرف استادان و مشارکت نداشتن دانشجو در مباحث درسی	۱۸	۶/۴
	پاسخگو نبودن و امکان تماس نداشتن با دانشکده از طریق شماره تلفن‌های دانشگاه	۱۵	۵/۳
حجم بالای تکالیف و پروژه‌های درسی محول شده به دانشجو	۱۴	۵/۰	
جمع		۲۸۱	۱۰۰/۰
پژوهشی	دسترسی نداشتن به برخی پایان‌نامه‌ها و منابع اطلاعاتی لازم برای اجرای پروژه‌های پژوهشی	۱۴	۳۴/۲
	دسترسی نداشتن به مصاحبه‌شوندگان و گروه هدف پژوهش/ تکمیل پرسشنامه	۱۸	۴۳/۹
	توقف پایان‌نامه / رساله در ترم آخر تحصیلی	۹	۲۱/۹
جمع		۴۱	۱۰۰/۰

۱. روش تحقیق من تحلیلی و مبتنی بر انجام مصاحبه با هنرمندان، با توجه به کار هنری آنان است. از دانشگاه‌های هنر برای بررسی این هنر و محیط آن بازدید صورت می‌گیرد؛ کتابخانه‌ها برای گردآوری اطلاعات از کتاب‌ها؛ گالری‌های هنری و جلساتی با دارندگان گالری‌ها و همچنین، آگاهی از درصد نمایشگاه معاصر مینیاتور، مشکلی که با آن روبرو هستیم این است که برای تحقیق نیاز دارم به کشورم سفر کنم که اکنون با این شرایط امکان‌پذیر نیست.

مقوله	کد	فراوانی	درصد
اقتصادی	شهریه پرداخت شده	۳۱	۳۲/۰
	هزینه خوابگاه	۲۷	۲۷/۸
	هزینه خرید مواد آزمایشگاهی برای پروژه پایان‌نامه / رساله	۱۳	۱۳/۴
	هزینه خرید اشتراک اینترنت و تجهیزات کامپیوتر	۱۴	۱۴/۴
	بودجه و منابع مالی محدود برای زندگی / عزیمت به کشور خود	۱۲	۱۲/۴
جمع		۹۷	۱۰۰/۰
شخصی - خانوادگی	نداشتن تمرکز کافی بر تحصیل، به خاطر شرایط کنونی و قرنطینه	۲۹	۲۰/۴
	کنترل نداشتن بر ویروس	۳۶	۲۵/۴
	مراقبت‌های بهداشتی	۲۴	۱۶/۹
	دوری از خانواده و کشور در این شرایط	۳۲	۲۲/۵
	نداشتن دسترسی کافی به وسایل بهداشتی	۹	۶/۳
	به‌هم‌ریختگی زمان پروازها و برنامه‌های علمی	۱۲	۸/۵
	جمع		۱۴۲

مطابق جدول (۲)، در نگرانی آموزشی، بیشترین فراوانی مربوط به «بلا تکلیفی در مورد امتحانات میان‌ترم و پایان‌ترم» بود (۲۱/۷ درصد). در نگرانی پژوهشی، بیشترین فراوانی مربوط به «دسترسی نداشتن به مصاحبه‌شوندگان و گروه هدف پژوهش» (۴۳/۹ درصد)، در نگرانی اقتصادی، بیشترین فراوانی مربوط به «شهریه پرداخت شده» (۳۲ درصد) و در نگرانی شخصی - خانوادگی، بیشترین فراوانی مربوط به «عدم کنترل بر ویروس» بود (۲۵/۴ درصد).

بر اساس فراوانی و درصد‌های مربوط به مقوله‌های شناسایی شده، اولویت اول نگرانی دانشجویان در عصر کرونا مربوط به مقوله آموزش (۵۰/۱ درصد) است و بعد از آن، نگرانی‌های شخصی - خانوادگی (۲۵/۳ درصد) قرار دارد (شکل ۱).

شکل (۱) درصد مربوط به هریک از نگرانی های دانشجویان بین المللی در عصر کرونا

در بخش انتظارات دانشجویان بین الملل، بر اساس نظرات و انتظارات بیان شده توسط دانشجویان بین المللی، کدها در سه طبقه ارتباطی-اطلاع رسانی، تحصیلی، حمایتی دسته بندی شد. در بخش ارتباطی-اطلاع رسانی، انتظارات در قابل عباراتی مانند: «Informing Healthcare about coronavirus»، «Continuous connection with international students» بیان شد.

در خصوص انتظارات تحصیلی، انتظارات در قابل عباراتی مانند:

«Provide an effective online system»، «Eliminating the current semester without taking»

«into account»، «Please end this semester and start it again in next semester» بیان شد.

در خصوص انتظارات حمایتی، انتظارات به صورت عباراتی همچون:

«Extending the stay in the dormitory»، «Economic cooperation»، «Allowing the start of»

«laboratory work related to the doctoral project» بیان شد.

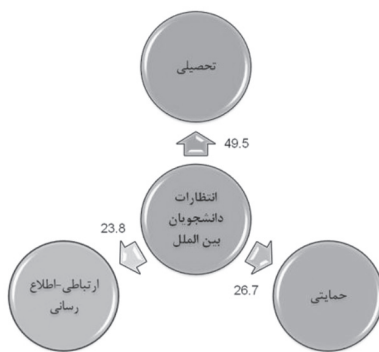
جدول (۳) نتایج مربوط به کدگذاری و مقوله های مرتبط با انتظارات دانشجویان بین المللی را نشان می دهد.

جدول (۳) فراوانی مقوله‌های استخراج شده مرتبط با انتظارات دانشجویان بین‌المللی

مقوله	کد	فراوانی	درصد
ارتباطی - اطلاع‌رسانی	ارتباط مداوم با دانشجو (از طریق ایمیل/شبکه مجازی) و اطمینان‌بخشی در مورد دغدغه‌های تحصیل	۲۱	۲۵/۶
	جويا شدن از حال دانشجویان بین‌الملل و پرسیدن مسائل و مشکلات این گروه دانشجو	۲۶	۳۱/۷
	اطلاع‌رسانی بهداشتی به دانشجویان در مواجهه با ویروس کرونا	۱۶	۱۹/۵
	ارتباط بیشتر استاد با دانشجویان بین‌المللی برای رفع مشکلات درسی	۱۹	۲۳/۲
جمع		۸۲	۱۰۰/۰
تحصیلی	حذف ترم بدون احتساب سنوات	۴۲	۲۴/۷
	اطلاع‌رسانی در مورد امتحانات و نمره‌دهی درس‌ها	۴۱	۲۴/۱
	ارائه آموزش‌های باکیفیت‌تر، بجای آپلود مطالب و روخوانی	۲۳	۱۳/۵
	در اختیار گذاشتن زمان بیشتر برای دفاع از پایان‌نامه (برای گردآوری داده‌ها و ...)	۱۱	۶/۵
	کاهش فشار تحصیل، با کاهش حجم تکالیف و پروژه‌های کلاسی	۱۴	۸/۲
	برگزاری امتحانات به صورت حضوری (به خاطر کیفیت و سرعت پایین اینترنت)	۱۱	۶/۵
	ارتقای زیرساخت‌های آموزش مجازی	۱۰	۵/۹
	امکان تمدید ترم تحصیلی	۵	۲/۹
	ارزیابی‌های چندگانه به جز تمرکز بر آزمون پایان‌ترم	۱۳	۷/۷
	جمع		۱۷۰
حمایتی	بازگرداندن بخشی از شهریه/ دریافت نکردن شهریه از دانشجویان غیر بورس	۳۳	۳۵/۹
	امکان تمدید خوابگاه به خاطر تمدید ترم تحصیلی	۱۱	۱۱/۹
	تلاش برای حل مشکلاتی که دانشجویان بین‌المللی با آن مواجه شده‌اند	۱۴	۱۵/۲
	حمایت مالی از دانشجو برای سفر و تکمیل داده‌های پژوهش	۱۰	۱۰/۹
	تأمین منابع (کتاب، پایان‌نامه و ...) به صورت الکترونیک برای دانشجو	۷	۷/۶
	فراهم کردن شرایط ایمن برای حضور دانشجویان بین‌المللی در خوابگاه و تکمیل پروژه پایان‌نامه/رساله	۱۰	۱۰/۹
جمع	فراهم کردن شرایط ایمن برای حضور دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه و انجام کارهای آزمایشگاهی پروژه پایان‌نامه/رساله	۷	۷/۶
		۹۲	۱۰۰/۰

مطابق جدول (۳)، در انتظارات ارتباطی-اطلاع‌رسانی، بیشترین فراوانی مربوط به «جويا شدن از حال دانشجویان بین‌المللی» بود (۳۱/۷ درصد). در انتظارات تحصیلی، بیشترین فراوانی مربوط به «حذف ترم بدون احتساب سنوات» (۲۴/۷ درصد)، و در انتظارات حمایتی، بیشترین فراوانی مربوط به «بازگرداندن بخشی از شهریه/ نگرقتن شهریه از دانشجویان غیر بورس» (۳۵/۹ درصد) بود.

بر اساس فراوانی و درصدهای مربوط به مقوله‌های شناسایی شده، اولویت اول انتظارات دانشجویان بین‌المللی مربوط به مقوله تحصیلی (۴۹/۵ درصد) است (جدول ۲).

شکل (۲) درصد مربوط به هر یک از انتظارات دانشجویان بین‌المللی در عصر کرونا

بحث و نتیجه‌گیری

با شیوع بیماری کووید-۱۹ و اثرات آن برای بخش‌های مختلف جامعه، دولت تلاش کرد تا تدابیر مناسبی برای رویارویی با این بحران صورت دهد. در بخش آموزش عالی، یکی از ملموس‌ترین تدابیر که در نتیجه، شیوع کروناویروس و نیمه‌تعطیل شدن دانشگاه‌ها صورت گرفت، روی آوردن به آموزش‌های مجازی بود. چنین آموزش‌هایی به شیوه‌های متفاوت صورت گرفت؛ همچون برگزاری کلاس‌های آنلاین از طریق سامانه دانشگاه یا بهره‌گیری از شبکه‌های مجازی مانند گروه‌های تلگرامی، واتس‌آپی و پیام‌رسان ایتا و بارگذاری فایل پاورپوینت، تصویر از صفحات کتاب، ویدئوهای صوتی و مانند آن روی چنین شبکه‌هایی. اما آیا این آموزش‌ها به‌واقع پاسخگوی نیازهای آموزشی و یادگیری دانشجویان بین‌المللی بوده است یا خیر. یافته‌های مطالعه نشان‌دهنده آن بود که در حدود نیمی از پاسخگویان علاقه‌ای به آموزش آنلاین نداشتند و تنها پاسخ ۲۴/۵ درصد دانشجویان بین‌المللی به این پرسش مثبت بود. این موضوع در چالش و نگرانی‌هایی که توسط دانشجویان مطرح شد، به‌خوبی مشهود است. برخی دانشجویان از این موضوع ناراحت و نگران بودند که در آموزش‌های مجازی، برخی استادان فقط درس خود را ارائه می‌کنند و توجهی به این موضوع ندارند که آیا دانشجو درس را متوجه می‌شود یا خیر. همچنین، این مسئله مطرح شد که یادگیری از این طریق بازده پایینی دارد. یافته‌های مطالعه کیو.اس. (۲۰۲۰) نیز حکایت از آن داشت که ۴۲ درصد

دانشجویان بین‌المللی هیچ علاقه‌ای به تحصیل آنلاین نداشتند. همان‌طور که مشاهده می‌شود همسویی بین یافته‌های پژوهش با مطالعه مؤسسه کیو.اس. وجود دارد. به نظر می‌رسد شوک ناشی از ناگهانی بودن شیوع این بیماری و نداشتن آمادگی کافی و لازم دانشگاه و دانشگاهیان برای بهره‌مندی از آموزش‌های مجازی سبب شده تا میزان علاقه‌مندی به این نوع آموزش‌ها قابل توجه نباشد. این موضوع را نباید نادیده گرفت که فناوری اطلاعات تأثیر قابل توجهی بر فرصت‌های یاددهی-یادگیری گذاشته است و انعطاف‌پذیری را با خود به همراه آورده است اما اثربخشی این‌گونه آموزش‌ها دغدغه‌ای است که همواره وجود داشته است. یافته‌های مطالعات پیشین نشان داد، از نظر استادان اثربخشی فعالیت‌های یاددهی-یادگیری دوره آموزش مجازی، در حد متوسط و از نظر دانشجویان نامطلوب بود (فتحی و اجارگاه و همکاران، ۱۳۹۰). در شرایط بحران کرونا ویروس که شاید برای پیشگیری از تعطیلی آموزش‌ها، تنها و بهترین گزینه استفاده از آموزش‌های مجازی است؛ لازم است با ارتقای زیرساخت‌ها و تسهیلات لازم و نیز ارتقای کیفیت آموزش‌های مجازی اثربخشی چنین آموزش‌هایی را افزایش داد.

عصر کرونا فرصت طلایی برای بررسی و ارزیابی از شیوه‌های پذیرش و جذب دانشجویان بین‌المللی، نیازهای این گروه دانشجویان و چگونه پاسخ‌دهی مناسب به نیازها فراهم آورده است. بر این اساس، این موضوع را نباید از نظر دور داشت که کرونا ویروس در کنار تمام دغدغه‌ها، این فرصت نیکو را فراهم آورده است که بسیاری مراکز دانشگاهی به بازاندیشی در شیوه‌های آموزش خود اقدام کنند و با محک زدن آموزش‌های مجازی و شناخت نقاط ضعف و قوت، درصدد بهبود زیرساخت‌ها و یافتن تمهیدات سودمند برای ارتقای کیفیت چنین آموزش‌هایی برآیند؛ چراکه این موضوع می‌تواند به ارائه آموزش‌های بین‌المللی بر بستر فناوری اطلاعات و درنوردیدن مرز کشورها منجر شود. بهره بردن از فرصت‌های بی‌بدیل فناوری اطلاعات برای ارائه آموزش‌های مجازی گام مهمی در بین‌المللی شدن آموزش عالی و گسترش ارتباطات و همکاری با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی برتر جهانی فراهم خواهد ساخت. بنابراین، می‌توان تهدید کرونا ویروس برای آموزش عالی را به فرصت تبدیل کرده و به‌صورت هوشمندانه از چنین شرایطی برای ارتقا و برند ساختن دانشگاه‌های ایران بهره برد. این موضوع تنها به بخش آموزش محدود نمی‌شود و مزایای آن برای حوزه پژوهش و مبادلات و همکاری‌های علمی پژوهشی بین دانشگاه‌های ایران و هم‌تایان جهانی‌شان نیز بسیار خواهد بود. علاوه بر بحث آموزش‌های مجازی که شاید توجهات بیشتری معطوف به این موضوع شده است، دانشجویان بین‌المللی با چالش‌ها و نگرانی‌های دیگری مواجه هستند که شناخت آن می‌تواند در تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات دانشگاهی مثمر ثمر باشد. در پژوهش حاضر با بررسی و کدگذاری و مقوله‌بندی نگرانی‌ها و انتظارات دانشجویان بین‌المللی در بحران کرونا، نگرانی‌ها در چهار مقوله طبقه‌بندی شد که عبارت بودند از: آموزشی، پژوهشی، اقتصادی، شخصی-خانوادگی. از این‌رو، در شرایط بحرانی حاضر، یکی از مواردی که همواره باید مدنظر قرار گیرد توجه به عوامل روان‌شناختی و بهبود شرایط روحی افراد است که مضامین این مورد در دسته نگرانی‌های شخصی-خانوادگی ارائه شده است.

نحوه پاسخ به چالش‌ها و مسائلی که دانشجویان بین‌المللی با آن مواجه هستند می‌تواند دید دانشجویان بین‌المللی نسبت به آموزش عالی ایران را مثبت‌تر یا منفی‌تر کند. بنابراین، عملکرد مناسب دانشگاه‌ها همسو با موقعیت بحرانی شیوع کرونا ویروس از پرسش‌هایی است که برای پاسخگویی به آن، آگاهی از انتظارات ذی‌نفعان می‌تواند اثربخش واقع شود. با توجه به سیاست جذب

دانشجوی بین‌المللی توسط بسیاری از دانشگاه‌ها، لازم است دانشگاه‌ها نسبت به این موضوع مهم آگاهی کافی داشته باشند که چه اقدامات اساسی می‌تواند برای این گروه انجام بگیرد. یافته‌های پژوهش، نشان دهنده آن است که انتظارات دانشجویان بین‌المللی از دانشگاه در سه مقوله قابل طبقه‌بندی است که عبارت‌اند از: ارتباطی-اطلاع‌رسانی، تحصیلی، حمایتی. جدای از بحث خوب یا بد بودن کیفیت آموزش‌های مجازی، نگرانی دانشجویان در مورد سلامت خود و اعضای خانواده و دشواری‌های چنین شرایطی سبب شده تا برخی از آنها تمرکز کافی بر تحصیل نداشته باشند و ترجیح دهند ادامه ترم تحصیلی تا بهبود و عادی شدن شرایط به تعویق بیفتد. در پاسخ‌هایی که دانشجویان بین‌الملل ارائه کردند و در دسته‌بندی‌های انتظارات ارائه شده است، این مورد از درصد فراوانی قابل توجهی برخوردار شد. بنابراین، چنانچه دانشگاه‌ها بخواهند پاسخگوی انتظارات دانشجویان بین‌المللی باشند و در سال‌های آینده دانشجوی بین‌المللی بیشتری جذب کنند، لازم است اندیشمندان به دغدغه و انتظارات این گروه متمرکز شوند. تلاش برای حل هرچه بیشتر مشکلاتی که دانشجویان بین‌الملل با آن مواجه شده‌اند می‌تواند تا حدی از بار نگرانی دانشجویان بکاهد و امید آنان را نسبت به آینده بهتر و عصر پسا کرونا افزایش دهد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود ارتباط مستمر بین مسئولان دانشگاه با دانشجویان بین‌المللی برقرار شود و علاوه بر پیگیری وضعیت آموزش و پژوهش، وضعیت سلامت جسمانی و روانی دانشجویان نیز پایش گردد. در این زمینه، می‌توان از برگزاری دوره‌های جلسات مجازی بین مسئولان دانشگاه با دانشجویان بین‌المللی بهره برد. همچنین، پیشنهاد می‌شود گزارش اقدامات صورت گرفته و اطلاعات آگاهی‌بخش هم در حوزه همه‌گیری بیماری و فرایند کنترل آن و هم دغدغه‌های آموزشی، پژوهشی و بهداشتی و ... دانشجویان بین‌المللی، در وبسایت انگلیسی دانشگاه بارگذاری شود. بر اساس دغدغه‌ها و انتظارات بیان شده دانشجویان بین‌المللی پیشنهاد می‌شود تا منابع اطلاعاتی الکترونیکی مورد نیاز آنان در اختیار قرار گیرد و ارتباط مؤثر و بیشتر آنها با استادان درس تسهیل شود. همچنین، مسؤلیت اجتماعی دانشگاه در زمینه تأمین بیشتر تجهیزات بهداشتی درمانی، تأمین و تجهیز زیرساخت فنی و تجهیزات مورد نیاز تحصیل دانشجویان بین‌المللی بر اساس شرایط موصوف و هماهنگی‌های مقتضی با وزارت خارجه و سفارتخانه کشورهای متبوع دانشجویان بین‌المللی برای رفع دغدغه‌های ارتباطی و جابه‌جایی آنها صورت پذیرد.

منابع

- توکلی، احمد؛ وحدت، کتابون؛ کشاورز، محسن (۱۳۹۸). کروناویروس جدید ۲۰۱۹: بیماری عفونی نوظهور در قرن ۲۱. دو ماهنامه طب جنوب، ۲۲(۶)، ۴۳۲-۴۵۰.
- دانشگاه شیراز (۱۳۹۹). گزارش اقدامات آموزشی دانشگاه شیراز در زمان شیوع بیماری کرونا. قابل دسترس در: https://snn.ir/files/fa/news/1399/4/25/1089436_888.pdf
- رضایی، علی محمد (۱۳۹۹). ارزشیابی از آموخته‌های دانشجویان در دوران کرونا: چالش‌ها و راهکارها. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۶(۵۶)، ۱۷۹-۲۱۴.

- سلیمی، جمال؛ عزیزی، نعمت‌الله؛ علیمحمدی، بهروز (۱۳۹۴). بررسی موانع و راهکارهای بین‌المللی شدن برنامه‌های آموزش عالی فنی-مهندسی. دوفصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، ۴(۷)، ۵۵-۹۱.
- غفوری‌فرد، منصور (۱۳۹۹). رونق آموزش مجازی در ایران: توان بالقوه‌ای که با ویروس کرونا شکوفا شد. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۳۰(۴)، ۳۳-۳۴.
- فتحی‌واجارگاه، کوروش؛ پرداختچی، محمدحسن؛ ربیعی، مهدی (۱۳۹۰). ارزشیابی اثربخشی دوره‌های آموزش مجازی در نظام آموزش عالی ایران (مطالعه موردی: دانشگاه فردوسی مشهد). فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۱(۴)، ۲۱-۵.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۹۹). آموزش عالی و دانشگاه در جهانی کرونازده، چه فضیلت‌های تازه‌ای تولید می‌کند؟ جستارهایی در آموزش عالی، علم و بحران کرونا در ایران، به کوشش میرزایی، ح. پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی. ص ۷۰-۶۳.
- فیروزجائیان، طلعت‌الشریعه؛ خورسندی طاسکوه، علی (۱۳۹۷). شناسایی و تحلیل عوامل امتناع بین‌المللی سازی دانشگاه‌های تخصصی با تمرکز بر استراتژی بین‌المللی شدن در خانه. دوفصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، ۷(۱۳)، ۴۶-۷۵.
- کواکوارلی سیموندز (۲۰۲۰). تأثیر ویروس کرونا بر آموزش عالی جهان؛ ترجمه آریا متین (۱۳۹۹). مجموعه گزارش‌های بین‌المللی آموزش عالی و بحران کرونا. انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- محسنی، هدی‌السادات (۱۳۹۶). آسیب‌شناسی همکاری‌های علمی- بین‌المللی در آموزش عالی ایران. فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۶(۲۲)، ۲۵۹-۲۸۱.
- مهدی، رضا؛ بارانی، سپیده (۱۳۹۷). توسعه منابع انسانی مرتبط با دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های ایران. فصلنامه آموزش عالی ایران، ۱۰(۴)، ۸۷-۱۱۲.
- مهرعلیزاده، یدالله؛ خبیر، طیبه (۱۳۹۷). پروژه بین‌المللی سازی دانشگاه‌های ایران و تجربه دانشگاه شهید چمران اهواز در تدوین برنامه استراتژیک بین‌المللی سازی. در: تیشه‌یار، ماندانا. کتاب راهنمای بین‌المللی سازی آموزش عالی در ایران. انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- یمنی‌دوزی سرخابی، محمد؛ تیموری، میترا (۱۳۹۴). وضعیت زندگی تحصیلی دانشجویان خارجی دانشگاه‌های دولتی ایران در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲. فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، ۷(۲)، ۷۱-۱۱۱.

References

- De Wit, H. (2002). *Internationalization of higher education in the United States and Europe: A historical, comparative and conceptual analysis*. Greenwood Press.
- John Hopkins University (2020). *COVID-19 information*. Retrieved from: <https://hub.jhu.edu/novel-coronavirus-information/>
- University of Oxford (2020). *Coronavirus (COVID-19): advice and updates*. Retrieved from: <https://www.ox.ac.uk/coronavirus/advice?wssl=1>

University of Tokyo (2020). *The University of Tokyo Activity Restrictions Index for Preventing the Spread of Coronavirus Disease 2019*. Retrieved from: <https://www.u-tokyo.ac.jp/content/400137605.pdf>

World Economic Forum (2020). *How a top Chinese university is responding to coronavirus*. Retrieved from: <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/coronavirus-china-the-challenges-of-online-learning-for-universities/>